

Vammaisuuden sosiaalinen malli

Vammaisuudella viitataan yleensä psyykkisiin ja fyysisiin vammoihin, jotka vaikuttavat yksilön toimintaan yhteiskunnassa ja hänen elämässään. Vammaisuutta voidaan ajatella myös vähemmistöön kuulumiseksi ja suhteena, joka vammaisen ja yhteiskunnan välillä vallitsee. Tällöin vammaisuutta ei lähestytä yksin yksilöllisenä, vammaan perustuvana kysymyksenä. Tällaista lähestymistapaa kutsutaan vammaisuuden sosiaalisesti malliksi.

Vammaisuuden sosiaalisen mallin mukaan vammaisuus syntyy siitä, että yhteiskunta ei huomioi vammaista ihmistä: rakennuksia ei rakenneta esteettömiksi, vammaisiin suhtaudutaan kielteisesti eikä heidän ääntään kuulla yhteiskunnallisessa keskustelussa. Psyykkisiä ja fyysisiä vammoja suurempi este vammaisten ihmisten hyvinvoinnille ja elämälle on näin se, että yhteiskunta ei kohtaa heitä täysivaltaisina jäseninä ja yksilöinä, joilla on oikeus päättää omista asioistaan. Tämän vuoksi on hyvä tehdä erottelu vamman ja vammaisuuden välillä. Vammalla tarkoitetaan viallista tai puutteellista ruumiinosaa tai -toimintaa. Vammaisuus taas viittaa toiminnan rajoitukseen, joka tulee yksilön ulkopuolelta yhteiskunnasta.

Vammaisuuden sosiaalisen mallin yhtenä lähtökohdista ovat ihmisoikeudet, jotka kuuluvat kaikkien ihmisten tavoin myös vammaisille ja joilla pyritään edistämään vammaisten yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. Näin vammaisuus on yhteiskunnallinen ja poliittinen kysymys, ja vammaisuuden sosiaalisen mallin periaatteet ja lähtökohdat ovat 1970- ja 1980-lukujen vammaisliikkeessä ja se on kirjattu Michael Oliverin nimiin.

Vammaisuuden sosiaalinen malli avaa mahdollisuuden huomioida vammaisten ihmisten omat tarpeet ja kiinnittää huomion siihen, millaisia esteitä yhteiskunnassa ja toimintaympäristössä on ihmisille, joilla on joitakin rajoitteita. Esteettömyys on keino purkaa materiaalisia ja sosiaalisia esteitä ja mahdollistaa erilaisten ruumiiden toiminta ja oleminen.

Pohdi: Mitä ja miten olet oppinut itse vammaisuudesta koulussa? Onko vammaisuutta käsitelty vamman ohella yhteiskunnallisena kysymyksenä? Onko vammaisia esitetty aktiivisina toimijana yhteiskunnassa? Entä miten näitä asioita voisi käsitellä nykyään opetuksessa?

Miten huomioida vammaisen oppilas tai opiskelija

Ensimmäinen lähtökohdista vammaisten oppilaiden huomioimiselle koulussa on selvittää, onko koulu esteetön toimintaympäristö tai millaisia esteitä siellä on. Tätä voidaan huomioida se, että koulussa kaikilla on mahdollisuus liikkua. Toinen lähtökohdista on huomioida yksittäisen vammaisen oppilaan erityistarpeet ja pyrkiä tekemään tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyitä, jotta oppilas voi osallistua opetukseen ja toimia koulussa. Lainsäädännössä tätä säätelee yhdenvertaisuuslaissa oleva edellytys kohtuullisista mukautuksista, jotka velvoittavat esimerkiksi kouluja järjestämään mukautukset, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta koulun muulle toiminnalle.

Lisäksi on tärkeää keskustella lapsen tai nuoren ja hänen vanhempiensa kanssa siitä, mitä toiveita ja tarpeita heillä on.

On myös hyvä muistaa, että vammaisen tai ei-vammaisen lapsen huoltajat voivat olla vammaisia. Tämän vuoksi on tärkeää huomioida myös kodin ja koulun erimuotoisen yhteistyön esteettömyys.

Opinto-ohjauksessa vammaiset voivat kohdata sellaista asennoitumista, jonka kautta heitä ohjataan pois heidän uratoiveiltaan johonkin toisiin töihin. Vaikka jotkin vammat voivat rajata joitakin työtehtäviä pois, on kuitenkin aina hyvä pysähtyä miettimään, vaikuttaako kyseinen vamma kyseiseen työtehtävään vai ei. Ihminen tulisi kohdata yksilönä, eikä yleisesti vammaisena. Tämä on se pohja, jolta opinto-ohjauksen tulee toimia.

THL on listannut seuraavia vammaisten kokemia esteitä koulutuksessa

- Koulutuksen kysynnän ja tarjonnan epätasapaino
- Opetusmateriaalin puuttuminen
- Oppilaitosten tilojen esteellisyys
- Opiskelijan tarvitsemien tukitoimien järjestämisen laiminlyönti

Vammaisuuden käsitteleminen opetuksessa

Vammaisuutta on myös hyvä käsitellä opetuksessa ja purkaa sitä kautta stereotyyppioita vammaisuudesta. Lähtökohtana on se, että opettaja tiedostaa vammaisuuden ja vamman välisen eron ja hahmottaa vammaisuuden yhteiskunnallisen luonteen sekä pystyy myös opettamaan näistä asioista oppilaille ja opiskelijoille.

Opetusmateriaalissa voidaan tarkastella sitä, miten niissä käsitellään vammaisuutta: onko vammaisuus yksistään yksilöllinen vamma vai yhteiskunnallinen kysymys? Entä esitetäänkö vammaiset yhteiskunnallisina toimijoina?

Lisäksi opetuksessa voidaan perehtyä vammaisliikkeen toimintaan ja vammaisten oikeuksiin.

Lisää vammaisuudesta

Vammaisuus ei ole ominaisuus, vaan sarja kokemuksia

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/12/24/vammaisuus-ei-ole-ominaisuus-vaan-sarja-kokemuksia>

Vammaisuus eriarvoisuuden aiheuttajana

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/vahemmistot/vammaisuus>